

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Shoftim

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5565 [1804/1805]

ן

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9656

ה (א) דאמאלם ואנגדבורה אונד

ברק דעה זאהן אבינעמ'ס וויא פאלגט :

(ב) (1) צהריטונג וואר אין ישראל ;

אונד קיהן (2) ערהעכט זיך (3) פריימוהט ווידר, זא דאנקט דעם העררן דאפיר !

(ג) פֿרנעמט, קעניגע ! פֿירשטן

מערקט אויף ! איך וויל דעם עוויגן,

איהם וויל איך זינגן, (4) דעם

רעטר ישראל'ס איך דאנקליך זינגן .

(ד) אלס דוא פֿאן שעיר אויסגינגסט,

הערד ! איינהערצאגסט פֿאם

גפילדע אדום'ס, ערבעכטע דיא

ערדע, דיא הימל טרופטן, גוועסר

טריפטן

באור

למען ישתו יחדיו הרגיל והכלתי רגיל באורק

שירי ממי צאר, אשר אבנו להם, וברכו את

מעשה ידינו .

ה (א) וחשר דבורה וברק, כמו ותדבר

מרים ואהרן (במדבר ל"ב א')

(ב) בפרוע פרעות, הוא מענין השנתה

וזיטול, [מלשון כי פרוע הוא (שמות ל"ב

כ"ח)] והרצון בזה כי עם היות ישראל מושבתי

ומבוטלי מהגבורה, מלחן סיסרא ויבין, והיו

מכני זה בתכלית הקולשה, לכן ראוי לברך

הש"י כשהתנדבו עם ישראל להלחם, עם

ראותם חולשתם וגבורת סיסרא וחילו, כי זה היה כפלא מאוד (רל"ב ג) .

זה התנדב במקום בעבור, ושעורו בעבור הפרעות בישראל, ובעבור התנדבות העם

ברכו ה', כי לילא צרא להם לב חדש, ורוח נכון חדש בקרב', לא התנדבו להלחם . (ג) אנכי,

הכפל ליופי המליצה . (ד) בצאהך משעיר, כן דרך רוב כביאים להתקיל שירתם, מעעמד

באור התרגום

(1) צהריטונג, גוואלטזאמע

אונארדנונג אונטר דען טיילן

איינס דינגס .

(2) קיהן, הייסט קיינע גפאהר טייען .

(3) פריימוהט . אהנע פֿורכט איס רעדן, אהנע זוריקהאלטונג אויט פֿורכט פֿאר

ה (א) ותשר דבורה וברק

בן אבינעם ביום ההוא

לאמר :

(ב) בפרע פרעות בישראל

בהתנדב עם ברכו יהוה :

(ג) שמעו מלכים האזינו רונים

אנכי ליהוה אנכי אשירה

אומר ליהוה אלהי ישראל :

(ד) יהוה בצאהך משעיר

בצעדך משדה אדום ארץ

רעשה גם שמים נטפו

גם

רשי

ה (ב) כפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם .

כשכל פרעות על ישראל שפרצו בהם אויביהם

על עובס אה' והתנדב העם לשוב בתשובה מעתה

ברכו את ה' על התשובה שיעשה : (ג) אנכי

אנכי כפול שמימי מדרג אנדה לא קטח הקב"ה

שכר תבור וכדמל שאלו למתן תורה לתת עליהם

את התורה וחזרו כבשת הפנים אמר להם הקב"ה

סוף שאני סודע לכם כפלים כאמר בסיני אנכי ה'

אנכיך בתבור יאמר אנכי אנכי . כאמר בסיני אנכי

ה' אלהיך ככדמל אמר כפול ה' הוא האלהים ה' הוא

האלהים בימי אליהו : (ד) ה' בצאתך משעיר .

זה מתן תורה כמה שכלאמר ודח משעיר כמו . ומס

עביוכה

מכלל יופי

ה (א) וחשר דבורה וברק, לפי

שרבור עיקר המעשה : (ב) בפרע

פרעה, ענין נקמה, הרגום נקם נקמת

ב"י, ארצפרע פורענוהא רכ"י :

(ה) הרים

(ג) אהנע זוריקהאלטונג אויט פֿורכט פֿאר

חנירן . (4) ווערטליך : דעס עוויגן, דעס גאטע ישראל'ס חיים דאנקליך זינגן .

שופטים ה

גַּם-עָבִים נָטְפוּ מִים ;
(ה) הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה
סִינֵי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ;
(ו) בַּיָּמִי שִׁמְגַר בֶּן-עֲנַן בַּיָּמִי
יַעַל חֲדָלוּ אַרְחוֹת וְהוֹלְכֵי
נְהַיְבוּהָ יָלְכוּ אַרְחוֹת
עַקְלָקְלוֹת ;
(ז) חֲדָלוּ פְּרוּזֵן בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ
עַד שִׁקְמָתִי דְבוּרָה שִׁקְמָתִי
רִשִׁי אִם

עניינה לבחן כך אמרה דבורה קשה היא התורה
לפרוש ממנה ועושה סי' לידבק בה שהרי במורח
ובגבורה ניתנה ולכן נמסרו ישראל ביד אויביהם על
פרישת היממה וכשהתנדבו ליגסוק בה נוסגו כל זה
יש ללמוד מתרגומו של יונתן : נטפו . הוילו על
תשייה : (ה) הרים נזלו . כמים נוזלי' כטופו :
זה סיני . כנר מפורש מה נרצה בניגון בולו וקול
ולפזרים ואש מפני ה' והרי זה מקרח קצר זה סיני
מה חיריג בו מפני אשר ירד וגלוי ה' (ו) בימי
שמגר בן ענב בימי יעל . מלמד שאף יעל שפטה
את ישראל בימיה : חדלו ארחות . היו ירחי' ישראל
ללכת לדרבם מפני האויבים והיו הולכים דרך
עקלתון בהתבא : (ז) חדלו פרוזן . ערי הפרזי
שאין להם תומה חדלו מהיות יושבים בהם מפני
האויבים

יעל שהיתה אשת חיל , לא התנדבה לעשות דבר
כולס . (ז) חדלו פרוזן . הואס כלל לנקעות וסדו' שאינן מוקפות בהרי' , (גפילדע ,
עבנען) וכן ערי הפרזי (אפכע לאכדשטעטע) , כל זה לשון פרצה , שהוא מענין פתיחה ,
וההפך המנכר . וטעם 'חדלו צרכים , על כל מיני פרוזן , שחדלו מהיות עוד ערים ושדות ,

מכלל יופי

(ה) הרים נזלו , ענין ההגרה , והוא
פועל עומד : זה סיני , פעמים יאמר על
הודעת הדבר הנמצא ברחוק : (ו) חדלו
ארחות , פי' עוברי ארחות : עקלקלות ,
בהכפל העי' והלמ"ד ענין עוות : (ז)
פרוזן , שם כלל לערי המישור , שאין
להם לא מבצר ולא חומה , וכן פרוזנו
מענין ערי הפרוזות : חדלו , פועל עבר
לגזרת פעל , ורגש הלמ"ד לתפארת בהפסק : שניהם השי'ן פתוחה ,

הרגום אשכנזי יד

טריפטן דיא וואלקן העראכ ;
(ה) דיא בערגע פלאסן פאר דעם עוויגן
דאהין , יענר סיני פאר דעם עוויגן ,
דעם גאטע ישראל'ס .
(ו) אין שמגרים , זאהן דעם ענח ,
טאגן , אין טרויערפאלן טאגן
יעל'ס , (ז) פֿרעדטען גבאהנטע
שטראסן ; אונד וואנדהר זוכטן
קרומע פפארע :
(ז) פֿרעדט לאגן ישראל'ס גפילדע :
כין איך דבורה אויפשטאנד , איך
אויפשטאנד , מוטער אין
ישראל

באור

הר סיני , משה אמר , ה' מסיני בא זרח
משעיה למו , ודוד בתהילתו אלהים נצחתך
כו' , נצעדך בשימון ארץ רעש'כו' , ומקוק ,
אלוה מתיומן יבוא כו' , וכן דבורה . ואמרו
הטעם , כי הוא התחלת האומה ויתרונה על
כל העמים . (ה) נזלו , נמוגו סמים נוזלים
(רש"י) . (ו) בימי שמגר , אף שנס הוא
הושיע את ישראל , לא היתה תשועתו שלומה .
(עיין לעיל ד'א') כי הוא הכה אף את פלשתים ,
ומפני מדין חדלו ארחות היו יראים לעבור
אורח . והולכי נתיבות , שהיו מוכרחי' לבאת
צדק , בקשו ארחות עקלקלות בהתבא . ואף
לתשועת ישראל עד שקמתי והעירותי רוח
לנקעות וסדו' שאינן מוקפות בהרי' , (גפילדע ,
עבנען) וכן ערי הפרזי (אפכע לאכדשטעטע) , כל זה לשון פרצה , שהוא מענין פתיחה ,
וההפך המנכר . וטעם 'חדלו צרכים , על כל מיני פרוזן , שחדלו מהיות עוד ערים ושדות ,

באור התרגום

(ז) פֿרעדטן , זינד עדע , אדר
פֿרוויסטעט ווארדן .
(6) (נאך מנדרערה אייגונג) דא ווארן
קיינע אמדטטעטע אעהר אין
ישראל , קיינע אעהר .
(7) ווערטליך

שניהם השי'ן פתוחה , פתח

ישראל

(ח) נייע געטר האטן זיין גוועהלט , דא וואר אין טארן קריגסוואוט . 7) מאן וואה ניכט שילד ניכט לאנצען בייא פירציג טויזנדן אין ישראל . (ט) אייך , 8) וואקרע מענר ישראל'ס דיא

אם בישראל :

(ח) יבחר אלהים חדשים אז לחם שערים מגן אביראה ורמח בארבעים אלף בישראל :

(ט) לבי להוקי ישראל

המתנדבים

באור

רשי

האויבנים ונאסמן אל ערי המבצר : בעד תקומתא . כמו שקמתי וכן שלמה מדבר עמי : (ח) יבחר להם חדשים , או הווקקן למלחמה בשערים ראו יגמא בהתנדב עם חס יראה בישראל מגן ורומח שצריך להלחם בארבעים אלף ראשי גייסות שהיו הסובל עליהם וכולם הממס המקום במלחמת הכוכבים ונחל קיסון נרמס : שערים . כמו כי ימלא בקרבך באחד שעריך עיירות : (ט) לבי . חכי דבורה לחוקקי

לפי שישעיה' ועובדיה' עזבו ונסו המערות והמכרות (מדברי מנאח השירה במאסף) ולדעת המפרשים פרוץ על ערי הפרזי לבד . (ח) יבחר , הנבחר . אלהים חדשים , משהי ארץ כנען , לכן היתה מלחמת בשעריה' לחם , לדעת ר' יונה הוא פעל עבר מהקל , על משקל יבש חזיר , אעפ"י שהוא בסגול' , פעמים יבוא סגול תחת ציר' , ולדעת רד"ק הוא אס על משקל חמין . מגן אס יראה , לא היו יכולים להראות מגן ורומח להלחם באויביהם (כי נמוגו ולא יקמה עוד רוח באיט) , ואעפ"י שהיו ישראל רבים ארבעים אלף , והוא סך חשבון , אעפ"י כהיו נסים מפני אויביהם (רד"ק) . (ט) לחוקקי ישראל

מגן אס יראה , לא היו יכולים להראות מגן ורומח להלחם באויביהם (כי נמוגו ולא יקמה עוד רוח באיט) , ואעפ"י שהיו ישראל רבים ארבעים אלף , והוא סך חשבון , אעפ"י כהיו נסים מפני אויביהם (רד"ק) . (ט) לחוקקי ישראל

מגן אס יראה , לא היו יכולים להראות מגן ורומח להלחם באויביהם (כי נמוגו ולא יקמה עוד רוח באיט) , ואעפ"י שהיו ישראל רבים ארבעים אלף , והוא סך חשבון , אעפ"י כהיו נסים מפני אויביהם (רד"ק) . (ט) לחוקקי ישראל

מכלל יופי

באור התרגום

פתח גדול תחת פתח קטן : (ח) יבחר אלהים חדשים , פי' כשבחר ישראל אלהים חדשים , או היתה להם המלחמ' בשערים , ולא היו יכולים להראות מגן ורומח , ואע"פ שהיו ישראל רבים : [לקט שכחה מן ר' יעקב אבנרנה , ורלב"ג פי' יבחר מן כי השם יתברך בחר לו דברים חדשים להשלים זה הנס

(7) ווערטליך : ווארד טיזר אדר אלנע גזעהן , בייא פירלינג טוישענטן אין ישראל? (8) וואקר , זיינע פפליזטן איט אוטרכייט אונד טעהטיגקייט ערפליזטן . (9) ווערטליך

והוא שכבר משך לב סיסרא וחילו להלחם עם ברק בשערי ישראל במקום שהיו ראוי ליפול שם , והנה ישראל לא נצחו מלחמה זו בכחם ועצם ידם , כי לא היה להם כלי זיין כ"א לאנשים מעטים , עד שבארבעי' אלף בישראל לא היה נרא' מגן ורמח , ולזה הוא מבואר , כי בעשרת אלפים שעלו מבני נפתלי ומכני זבולן , לא היה כ"ז כ"א לאנשים מועטי' , וי"מ מגן כו' כלו' כשהיו ישראל עושים רצונו של מקום , ולא היו הולכים אחרי אלהים אחרים וזה היה בימי יהושע לא היה צריך מגן ורמח כמ' אלף בני גד וב"ד , ואעפ"י שהיו חלוצי צבא , לא הצטרכו להראות מגן ורמח , כי ה' היה נלחם להם] : או לחם שערי' , כחכר' יונה , כי הוא פועל עבר מן הקל על משקל יבש חזיר ואע"פ שהוא בסגול' פעמי' יבוא הסגול' תחת ציר' , ואם היה מהפועל הכבד היה הלמ"ד בפת"ח כמנהג , אבל מאחר שהוא קמוץ הוא פועל עבר מהקל , ויתכן דהיותו שם בפלס חמץ כלו' או ה' ה' מלחמה בשערים , ואעפ"י שזה בסגול' לזה בציר' י : (ט) לחוקקי כו' , גיש לפרש

והוא שכבר משך לב סיסרא וחילו להלחם עם ברק בשערי ישראל במקום שהיו ראוי ליפול שם , והנה ישראל לא נצחו מלחמה זו בכחם ועצם ידם , כי לא היה להם כלי זיין כ"א לאנשים מעטים , עד שבארבעי' אלף בישראל לא היה נרא' מגן ורמח , ולזה הוא מבואר , כי בעשרת אלפים שעלו מבני נפתלי ומכני זבולן , לא היה כ"ז כ"א לאנשים מועטי' , וי"מ מגן כו' כלו' כשהיו ישראל עושים רצונו של מקום , ולא היו הולכים אחרי אלהים אחרים וזה היה בימי יהושע לא היה צריך מגן ורמח כמ' אלף בני גד וב"ד , ואעפ"י שהיו חלוצי צבא , לא הצטרכו להראות מגן ורמח , כי ה' היה נלחם להם] : או לחם שערי' , כחכר' יונה , כי הוא פועל עבר מן הקל על משקל יבש חזיר ואע"פ שהוא בסגול' פעמי' יבוא הסגול' תחת ציר' , ואם היה מהפועל הכבד היה הלמ"ד בפת"ח כמנהג , אבל מאחר שהוא קמוץ הוא פועל עבר מהקל , ויתכן דהיותו שם בפלס חמץ כלו' או ה' ה' מלחמה בשערים , ואעפ"י שזה בסגול' לזה בציר' י : (ט) לחוקקי כו' , גיש לפרש

הַמְתַּנְדְּבִים בְּעַם בְּרָכוֹ

יְהוָה :

(י) רִכְבֵי אֲתוֹנוֹת צְהָרוֹת

יֹשְׁבֵי עַל-מְדִין וְהַלְכֵי

עַר-דֶּרֶךְ שִׁיחוֹ :

(יא) מְקוֹל מְחַצְצִים בֵּין

מִשְׁאֲבִים רִשִׁי

דיא קיהנר פֿרײמוהט ווידר בועלט,

אײך וגייהט זיך מיין מיטרהערץ!

לאַבפּרײזט דען העררן מיט מיר!

(י) דיא אוהר אויף שימרנדן עזעלין

הײטט! דיא איהר אויף דיכטר-

שטיהלן ויצט! אונד איהר וואַנדרר

אויף בֿפֿרײעטן שטראַסן!

(יא) שטימט זײן צום זיגסגואַנג!

שטימט

באור

ישראל, גדולי ישראל ומכהיגיו שהתנדבו ללכת למלחמה, לזי ורכבי איהם, וכקראי מחוקקי על שמי חוק ומשפ' בעם - ברכו ה', שהכניע אויביכם לפניכם * (י) צהורות, לבנות, כמו וכמר נחר (יחזקאל כ"ז"ס) והכוונ' אתם השמים, או האקרים, הרוכבים על אתונות מכופים במסכת כסף וכל דבר המצריק, וכן השופטים וההולכים על דרך, שיחו. מדין, כמודין והמ"ם מספה - ולדעת רד"ק קורלב"ג הוא שם מקום הנזכר בספר יהושע (ט"ו ס"א) ובמסורה ג' בג' לשני, מדין וסנכה, להטות מדין דליס, ודין, חד לשון קרמא, חד לשון אורחא, וחד לשון דין. לדעתה פי' הכתוב כאן היושבים על דרך מדין. שיחו, ספרו תהילו ה' ושירו לו. (יא) מקול, מ"ם הסיבה כלומר אתם ההולכי עלי דרך, נשמעכם קול מחצצים מתנים נדקתה' בקול תודה וקול

לחוקקי ישראל לחבונ את חבמי ישראל שהתנדבו בעם לחמר ברכו את ה' ורכבו חבמי * (י) רכבי אתונות צהורות. הסוקרים והסדרים מעתה על אתונות לבנות החשובות מבלי יראה ולחנת אויב ואותן שיושבין על מדין לשון דליס שהיו ירחים לנעושה משפט כפרהסוף וכן תירגם וכתן דכוי מתחברין למיתב על דוכא ואותן שהולכין רגלי על דרך שיחו וספרו את התשובה הזאת אשר מקול המחצצים אתכם אורבים למטים ומוכתין היושבין גדודים במצרכות לארוב ביעברי המים שם יתנו עמה דוכבי האתונות והלכי על דרך את צדקות ה' ומה הן הצדקות פרוצט בישראל שהקייט את ישראל לשכון פרוון וללחמ מסודים ביחודי שלח נאסיפת עם אז ירדו לשערים חזרו ליערי מוסבותם שברחו מהם ליאסף חל עברי המבצרה * (יא) מחצצים. סתר מכתם עורכי מלחמה והודרי קרב וחברו עם מלך אין לארבה וינח סתך כולו לשון גדודים דבר אחר מקול מחצצים בין משאבים כשהיומת הולכים בין משאבים לשאוב מים הייתם ירחים מקול חבמי חלקי הנחל קין לג' בלוי' (בל"א קיסל שטיין) שהגובר עליהם נשמע קולם והייתם ירחים שלח ירגישו בכס אויביכם מעבכיו אין לחוש על זאת

מכלל יופי

לפרשו סופריו וחכמיו: (י) מדין. שם דרך, הו' ידוע אצלם, או כו' [עייין בבאור]: והולכי על דרך, נפלה המ"ם, ונשארה היו' דבלתי הסמיכות, ויתכן שיהי' סמוך על מלת השמוש: שיחו, צווי, ענין רביר: [לקט שכחה, זרלב"ג פי' שיחו שם דרך, ופי' הכתוב הסותרים הנכבדים, רוכבי אתונות לבנות שהיו יושבים על דרך מדין ומתעכבי שם, ולא יוכלו להשלים דרכם הישר מפני פחד אויב, ויטו דרכם ללכת על דרך אחר, והוא דרך שיחו, וכ"ז הו' מקול האויבי, מורי' בחצי' שהיו בין המעינות שואבים מים, ועתה במקו' הפחד יהנו צדקורו ה' שהכרי' אויביהם, אז ירדו לשערים שנבנו ערי הפרוזח החרבות, או אז ירדו לשערים ללמוד תורה, שערים המצויינים בהלכה, כי קודם לא הי' להם פנאי מפני כובד העול והשעבוד. והנכון, אז ירדו לשערים עם ה', שילכו אורחותיהם בדרך ישר, מעיר לעיר, משער לשער, מבלי פחד אויב]: (יא) מחצצים, ר"ל יודי החצים: משאבים, שם המקומות, ששואבים בהם מים

(9) שטימט איין , צום פריידנע
 גואנג דער הירטן , דיא צווישן
 טרענקן זיכר דיא העערדן פֿרֿע
 טיילן . דאָרט פרייזן זיא דעם
 עוויגן וואלטוהן , זיין וואלטוהן
 אַנדען גפילדן ישראל'ס (10) דאָ
 פֿאַן דען דערין , דעם עוויגן
 פֿאַלק , העראַכ אַן דיא טאַרע
 זיך זאָגטע .
 (יב) וואָהל אויף , רבּוּדָה ! וואָהל
 אויף ! ערוועקע דען גייסט צום
 קריגסגואנג ! (11) ציך דין ,
 ברק ! פֿיהרע זיא פֿאַרט . דיא בייטעדעס קריגס , זאָהן אַבינועס !

משאבים שם יתנו צדקות
 יהודה צדקות פֿרונו
 בישראל און ירדו
 לשערים עם יהודה :
 (יב) עורב עורב רבּוּדָה עורי
 עורי דברי־שיר קום ברק
 ושבה שכיה בן־אבינעם :
 (יג) און ירד שריר לאדירים עם
 יהוה

(יג) שוואַכד דעסט צרטיטש מעכטגוס

באור

זמרה , ירוס לבנכס ותסיררוגס אחס .
 מחצצים , מן מספה חדשו חכנו (אויב כ"א
 כ"א) יחזקו וסנה שני שרשים בענין אחד , וכן
 דעת רלב"ג שם זה כוונה על הרועי המחלקים
 בעת את העדרים אחרי האספס להשקותם ,
 תפת אש לפסוס היו בפסל מפני אויב , שם
 יתנו ושכחו נקת האשר עשה בישרא ובפכויו ,
 שיכלו לירד מההרים והמגדות א השערים ,
 לשב לבנת בעלי ולעבוד את אדמת' , ולדעת המתרגם און ירדו לשערים להלחם , כ"ג און
 לחס שערים . (יג) און ירד , שרשו דדה בנוי פיעל , ונתשלמו ורדה , וכן ירד לי , ענינו
 השליטה שרידי ישרא באדירי עם , ולמ"ד לאדירים במקום ב"ת , וצ"ל אולי כמו אחת

פֿאַלק

רשי

ומשם מלוא עליכם ליתן הודיה לשמו . מתלוצץ .
 לבין חכני חלוקי הכחל כמו וירגם בחץ שני :
 (יב) עורי עורי רבּוּדָה , לבון שנת כפשוטו
 כתגברו כשירק ורבנותיו חמרו מפני שמתהללה
 ואמרה עד שקמתי רבּוּדָה כשתלקק הימנה רוח
 הקודש : (יג) און ירד שריר לאדירים , ורד
 ירדה כמו לרד לפסו גוים שרידי ישראל רדו
 באדירי שופטים : כ"ג ירד לי בנבואים . ירדה לי

באור התרגום

(9) ווערטליך : פֿאַן דער טטיאע
 דערער אויפגאונטרט , דיא
 לויטן טרענקן זיכר (דיא
 העערדן) פֿרטיילן
 (10) דא דעם עוויגן פֿאַלק זיך . פֿאַן
 דען העהן מין דיא טאהרע
 העראַכ וואָגטע .
 (11) ציך , זמפיל אַלט ליה הין .
 (יג) און ירד , כו' ופי' הקב"ה רדה והשלים ישרא שהוץ שריד . באדירי' בעם
 בעם יכין פֿלך פֿנען , ולמ"ד לאדירי' במקום ב"ת , כמו וישבו אחו לאהץ , כי

מכלל יופי

מים : שם יתנו , יענו וידברו הצדקות
 שעשה לישראל , ותרגום ושננחם ,
 ותחנינון : (יב) עורי עורי שנים
 הראשונים מלרע , והאחרונים מלעיל :
 ושבה שכיה , אמרו ושבה הויו מועמד'
 בגעו' , והשו' וכשו' א ופת"ח לתפארת
 המלה , וכס' פ"ה כתב אם תהי' וי'
 החלח המלה ובמאריך , אע"פ שאין נקוד
 פת"ח עם השו' א , אהה קורא השו' א
 כמו שו' א ופת"ח : שכיך בסנו' ר' :
 (יג) און ירד , והשלים ישרא שהוץ שריד . באדירי' בעם
 בעם יכין פֿלך פֿנען , ולמ"ד לאדירי' במקום ב"ת , כמו וישבו אחו לאהץ , כי

יהוה ירדלי בגבורים :
 (יד) מני אפרים שרשם בעמלק
 אחריה בנימין בעממיה מני
 מכיר ירדו מחוקקים
 ומזבולן משכים בשבת
 ספר :
 (טו) ושרי ביששכר עם דברה
 ויששכר בן פרק בעמק
 שלח
 רש"י

פאלק , איין הייפליין גאטגוויי
 הטר טריט העלדן נידר .
 (יד) עמלק'ס בויגר קאם פאן אפרים ;
 דיר פאלגטע בנימן אויף העערס
 ציגן ; גועץ ערפאהרנע וויין
 קאמן פאן מכיר ; אונד פאן זבולן
 שרייבעקונסט פֿרשטענגדיגע .
 (טו) אבר מיט דבורה צאגן פֿירשטן
 יששכר'ס ; ברק'ס פֿעסט' אונד
 שטיצע , וואָר יששכר . — וויא
 שטירצטן

באור

ודעת המתרגם כדעת הר"א אברנבט שמלת
 עם כנושכת אל ה' , ואזמלת לי לתפארת .
 (יד) מני אפרים כו' מני מכיר , לדעת רד"ק
 ורלב"ג נאמר מכיר על חזני מנשה בארץ גלעד .
 וקשה לפירושם גלעד בעבר הירדן שכן (לקמן
 י"ז) , ודחו כמו שדחו . ולא ידעתי מה הכרית'
 לזה ? הלא גם חזני מנשה בארץ כנען בני מכיר
 הם , וכן נאמר , לחזני בני מכיר (יהושע י"ג
 ל"א) וחזני השני לקחו סלקס בעבר הירדן
 מערבה . (טו) ושרי ביששכר , לדעת הרב
 הנותרגס הו"ו מבדלת , כלומר אבל שרי
 ביששכר עם דבורה , מכלל שהראשונים לא
 היו עם דבורה , וזה דעת רש"י . וזכרה אותם לטעם נפלא מומי . לא כן דעת רד"ק ורלב"ג
 שפיראומני מכיר ירדו עם דבורה אפילו המחוקקים , ומזבולן הסופרים והקכמים ,
 ואנ"ל

את גבורי האומות : (יד) מני אפרים . מן
 אפרים יצא את סורס יקוסע בן כון לרדות בעמלק
 ליחלש אותו לפי חרב ומחוכר מקרא זה ליגליון לפרס
 ה' ורד לו בנבוכים את יהושע הקים לרד בעמלק :
 אחריו , יקוס מבט בנימן שאל בן קיש שיגרמו
 ויגמס אותו כנחלים יגוממות . ויש לפתור
 בעממיק חיל של מאתים אלף רגלי שאל שאל
 גליהם : מני מכיר ירדו מחוקקים . שרים
 גדולים שכבשו את האמורי אשר כבשו ששים עיר
 כל חבל ארנוב שכבש יאיה : (טו) ושרי
 ביששכר . שרים ביששכר הם כהנדיחו' עוסקין
 בתורה יודעי בינה לינתים הם תמיד עם דבור'
 הלמד בישראל חק : ושרי ביששכר . יו"ד זו
 עפילה היא ואינה משמשת כלום והרי היא כו"ד
 בהמות

מכלל יופי

איש הרגתי לפצעי , וולחם : לאדירים עם , באו היו"ד והמ"ם עם הסמיכות ,
 ויחכן שיהי' חסר הנסמך , משפטו לאדירי' אדירי עם [ל"ש ויחכן לפרשו כמו
 הפוך , שרוד עם מישרא , ירד באדירים] : (יד) מני , בתוס' יו"ד , ובחור"ק הנו"ן ,
 ורגשות הנו"ן מפני חטיפת המלה כי לא יחכן בלחי דגוש , א"ל יולד גח בון מ' ונו"ן :
 שרשם , פי' שרשם הי' נלחם בעמלק , והוא יהושע שהי' משבט אפרים :
 בעממיק , מענין עם בחשלומו , וכ"ף אחריו נגד אפרים וכ"ף בעממך כנגד
 בנימין , ורמוזה לשאל שהי' משבט בנימין , אמרה זה בדרך נבואה [ל"ש ואפשר
 שהכנוי אחריו ובעממיק שב על עמלק] , משכים , פי' כי הסופר מושך העט :
 בשבט סופר , נקרא כן עט סופר , וכן ת"י בקולמסא דספרא : (טו) ושרי ,
 כמו ושרי' , כמו וקרע לו חלוני ונפלה המ"ם ונשאר' היו"ד , ובא פת"ח בהראו'
 היו"ד כמו עם כינוי היחיד : ויששכר בן ברק , ושבט יששכר יצא כלו וכן ברק
 יצא עם דבורה : שלח ברגליו , שלא שאל בהמה לרכוב עלי' מדוב מרוצותו
 וחפצתו

הרגום אישכנוי

שופטים ה

שטירצטן דיא פֿיסע אינם
שלאַכטטהאַר! טיפֿגריבלנדע
ברענקליכקייט ,

שְׁלַח בְּרַגְלֵיךָ בְּפִלְגֹת
רֶאוּבֵן

באור הילט

רש"י

ואנ"ל שאר העם . ובפירוש מניאפרים הסכימו
לפי רש"י שהוא על יהושע שהקליט את עמלק ,
ובנימין , דרך כבושה על שאל . ולפי ז'אין טעם
למלת בעממך , אם לא נדחוק הכנוי אחריך
נגד אפרים , ובעממך נגד בנימין , זה למן
גדול . ומה טעם זכרה זאת פה ? ולדעתי אין
צורך לכל זה . כי לפי פשוטו זכרה דבורה את

בהמות שדי וקריע לו חלוני : וישכר כן ברק .
ושאר העם של יששכר כן גם הם עם ברק לכל
אשר יזוה : בעמק שולח ברגליו . שלחם בכל
שליחותו לאסוף את העם ולכלל זרבי המלחמה :
בפלגות ראובן . אבל בחילוקי לבו של דחובן דב'
הקקי לב ככלי ליבא ערמומית ומה הוא ערמומיתו
יש לו בין מהפטי המלחמה לשמוע מי כולא ויהיה
עמו

השנטיס האלה על שדאו לעזרת ה' . אע"פ שלא נזכר בכתוב כ"א זבולן ונפתלי , כ"ש ויזעק ברק
את זבולן ואת נפתלי (לעיל ז') הלא גם ישכר לא נזכר שם , ואעפ"כ היו עם דבורה כ"ש
לפנינו . ובאמת לא נזכר בכתוב כ"א אותם שנותה דבורה למשך על הר תבור , והם זבולן ונפתלי
השכנים להר תבור , כי ההר בחלק זבולן כנזכר ביהושע (י"ט י"ג) , ובהם היתחזק ברק והתל
להלחם בסיסרא , וכששמעו יתר השנטיס הרחוקים מהר תבור , כי נלחם ברק עם סיסרא ,
אין ספק שזעקו גם הם , ובאו לעזור את אחיהם , כי וודאי לא היחה המלחמה היום אחד או
שנים . וזה גם מוכרת לפי רד"ק ורלב"ג , דאם לא כן איך השיג מכיר , לפירושם את המלחמה ,
והוא היה בעבר הירדן מזרחה , הרחק מאוד מנחל קישון ? ויש להוכיח עוד , ואין להאריך . וא'
תקשה מהכתוב כי זה היום אשר נתן ה' את סיסרא בידך . כי א' חנו ימים רבים על הר תבור ,
עד שהגיד לסיסרא , ועד שהזעיק את כל רכבו ועמו ובא אל נחל קישון ; וב' אין ספק שעברו גם
ימים רבים בין בוא סיסרא ליום הנחון , אשר בהם התגרה מחנה במחנה , והי' מלחמו קטנות
אשר אין שוה להזכירם , כי כבוד מספר לאחוז הענינים הראשיים , ולעזוב הקטנים שזיניהם .
וביום מן הימיו האלה אמרה דבורה כי זה היום כו' . ומעתה יבארו הכתובים על מכו' . ואבאר
תחילה פרטי האמרים . מני , היו"ד נוספה . שרשם , ר"ל תקפס ומזקם , כמו שרשם כמק
יהיה (ישעיה ה' כ"ד) ואמר זה על עם המלחמה , שהם תוקף הגוי ומעמידו , כשרשם שהו' תוקף
האילן ומעמידו . ואע"פ שלא היה כל הנלחמים אז מנביאפרים , ונ"מ לפי שיהושע היה שר
צבאם , ועל ידו היה הנחון , נקראת המלחמה על שמו . והמאמר הזה כמו מאמר מוסגר ,
והנגינה תסכים . וענינו מן אפרים (אשר שרשם הקליט את עמלק כו') . אחר כך , הכ"ף כנוי
לאפרים , וכן בעממך . ודברה עם אפרים בדמונה , כדרך המשוררים לדבר ברחוקי מהם ,
כאילו עומדים נוכח פניהם . ואמרה אחר כך , כי אפרים יות' קרוב לנחל קישון מנבימין כמבואר ,
וזוודאי שמע הוא תחילה וזעק תחילה . וכיון שראה בנימין את אפרים שכיבונוסע , התנדב גם
הוא זיסע בתוך עממיו של אפרים . עממך , שם עם בתשלומו . וכתוב המאמ' כן : מני אפרים ,
בנימין , מחוקקים מני מכיר , מושכים כו' , ושרי בוששכר , כל אלה גושחי המאמר הם ,
ונשואם עם דבורה , ומלת הרכבתם הפעל ירדו , כאילו נאמר : מני אפרים (אשר
שרשם בעמלק) ירדו (היורדים) עם דבורה ; אחר כך בנימין בעממך ירדו עם דבורה ; ומני מכיר
ירדו מחוקקי' עם דבור' וגו' .

אויס אפרים (רעסן מאכט זיך שאן אן עמלק גוואגט) ;
דיר פֿאלגענד בנימין , אונטר דיינן קריגספֿעלקרן ;
אויס מכיר גועץ ערפֿאהרנע וויזען ;
שרייבע קינסטלר זאגאר אויס זבולן ;
אונד פֿירשטן אויס יששכר
פֿאָגן הראב טיט דבורה

בן ברק

ראובן גדלים הקקיר לב :
 (טז) למה ישבת בין המשפתיים
 לשמע שריקות עדרים
 לפלגות ראובן גדולים
 הקקיר לב :
 (יז) גלעד בעבר הירדן שכן
 ודן למה יגור אניות אשר
 ישב לחוף ימים ועל
 מפרציו ישכון :

הירלט דאובן אב אונם בייה
 צושטעהן .
 (טז) וואס לויערסט דוא צווישן 12
 הירדן , הארכנד אויף דער
 (13) העערדע בלעקן ?
 צוירנדע ברענקליכקייט , צאג
 דאובן אב אונם בייאצושטעהן .
 (יז) גלעד וויילט אן דעם ירדנס אויף ;
 אונד דן וואס פליכטט דער אויף
 שיפן ? אשה זיצט אן דעם מעערס
 קיסטע , 14) גנייסט דער דוה .
 אין זיכרן האפן .
 (יח) זבולן

(יח) זבולן
 רש"י

באור

כן ברק , מלשון הכיור ואת כנו , כל' סמיכת
 ברק ומשענתו , כן דעת הרה"מ ז"ל . בעמק
 שלח , כל כך גדלה תשוקת ברק ומפלו להלחם
 בסיכרא , עד שהלך אל כל אשר בשאו רוח
 תשוקתו ללכת , והיה הוא בפעל , והתשוקה
 והחפץ פועלים בו , וזה טעם שלח , ואחרים אומרים שלח . על ישכר שנשלת במז' דבורה אל
 העמק , ואיכנו ככון , כי הכתוב אומ' וירד ברק מהר תבור ועשרת אלפים איש עמו (ד' י"ד)
 והם היו מזבולן ומכפתלי כמבואר . בפלגות ראובן , מטעם בימיו נפלגה הארץ , (בראשית י'
 כ"ה) והוא גם הפועל ' והכיוכ' , אשר הסב פלגו' ראובן , כל' כי נפלג מאתנו ולא בא לעזרתנו ,
 הוא בירבות מחשבות חקוקות בלבו , כת' סניאין ככלי לבא , לא היה מוסכם בדעתו אס יבוא
 או לא , מדאגה אולי ינכח האויב . (טז) למה ישנת בין המשפתיים , היא מליצה שרית ,
 תצייר את הרועה יושב שוקט ובוטח בין עדרא , ומתענג בשריקתם , מבלי משים לב על כל
 הנעשה סובב לו . ואמרה זאת על ראובן , כי מקנה רב היה לו וישב לביתו לרעות כאנו מבלי
 משים על לב כי מלחמה לישראל באויביו . ומשפתיים כנוי למערכות העדרים , עיין בבאור לפרשת
 ויחי (מ"ט י"ד) . שריקות , קול האין נקרא שריקה , ובאדם הובאות קול בשפתיו אס
 לאסיפה , כמו ושרקו מקנה הארץ (ישעיה ה' כ"ז) או לתימה , כמו יאס וישרק (ירמיה
 י"ט ה') . לפלגות , ככפל הענין בקצת סיכוי מולות בפלגות וקקיר ליופי המלונה . (יז)
 גלעד בעבר הירדן שכן , עמד בארצו ולא בא אל המלחמה , וכן דן הכניס ממנו בספינות
 לעבור ולברוח (רש"י) . ולשון יגור מענין לגור בארץ , וכן אשר ישב שוקט לחוף ימים ,
 ולא חשש למלחמת ישראל , אף שהיה קרוב למערכה . מפרציו , כפל ענין של סוף היס
 ונקראו' החופים כן , בעבו' שהם פרוצות בארץ אשר על שפת היס , וכאש' תגדל הפרצה כן תפוצ
 להיות מסוגלת למנוחת אניות . יובן בזה כוונת הרב המתרג' ז"ל . (מדברי המבאר הכ"ל) .

באור התרגום

(12) הירדן , פאן וויידן ארר זאנסטיגן צווייגן גפלאכטנע ווענדע , וועלכע
 דען טאפן דעם נאכטס לור זיכרהייט דיהנן .
 (13) אויף דאז בלעקן דער העערדע . (14) גנייסט זאפילן אונס גניסט
 I I I יא א

ברק
 לכל
 בכל
 מה
 דב'
 ומימו
 ויהיה
 ברק
 ה"כ"ש
 פתלי
 והחל
 רא
 חדאו
 זמה
 וט
 גבור
 דוגם
 קטנות
 יהם
 אבאר
 זכוק
 תוקף
 יהשר
 ר
 כנוי
 הם
 ואר
 דבגם
 רים
 הם
 אשר
 מכיר
 וגו'
 כשמע
 ת או
 עין על
 כזכר
 תרגם
 ק

(יח) זבולן קיהנם פֶּאֶלֶק , זָא וויא נִפְתְּלוּ , שטעלט דעם טאָדע זיך דאָר , אים האָהן שלאַטגפֿילדע .
 (יט) דאָרט קאַמן דיאָ קעניגע צום שטרײטע ; דער קאַנאַניטן הייפֿ טר טראַטן אינם פֿעלד , בײַא תענד , אַם שטראַמע מגידו : — אַבר זיא טרוגן ניכט זילבר צור בײטע

(יח) זבולן עם חרף נפשו למוות ונפתלי על מרומי שדה :
 (יט) באו מלכים גלחמו יזו גלחמו מלכי כנען בתענדך על-מי מגדו בצע כסף לא

באור

רשי

(יח) זבולן , אכל זבולן וכן נפתלי עם חרף כפשו למוות על מרומי שדה . חרף , הנחתו ראשונה גלוי , וממנו שם חרפה , שהוא הראות והגלות מוס באדם , וכן קין וחורף , ע"ש שנעת ההיא נושרים העלים מהעצים , וכשאר המצבת נחרפת וכגלה , תחת היותה בקיץ מכוסה בעליו . ומה גם נחרפת לאיש כלומר נגלה ומסורה לאיש , ומתורגם בל"א (בלאשטעלן) , וכן כאן גלו ומסרו את כפם לקראת אונא , מבלי ככות והסתר תחת מגן , מרוב חפנס למלחמה . (יט) באו מלכים , נראה שהי' רבים ממלכי כנען נקשר עם סיסרא , ולא באו אלא לקחת נקמה מישראל , לא על בצע כסף . בתענדך , על מי מגידו , מאוד אתפלא על רב המבאר שיקפה בעיניו זכרה תענדך ומגידו שהם בחלק מנשה , אחרי היות המלחמה בתבור בחלק זבולן . והנה אמת כי רחוקה נחלת זבולן מנחלת מנשה , כי ביניהם נחלת ישכר , אך האם נעלם ממנו שתענדך ומגידו לא נבול מנשה , כ"א מעריו תוך נבול ישכר או אשר הקרובים אל מקום מלחמה ? כמו שנאמר והי' למנשה בישכר ובאשר כו' ויושבי תענדך ובנותי' ויושבי מגדו ובנותיה (יהושע י"ז י"א) . והנה לא איגע את הקורא האהוב בראיות שתענדך ומגדו נגורל ישכר היו (אשר זיכיו וזין זבולן הר תבור ונחל קישון כמבואר) , כאשר יעידו כתובים רבים , כמו ויכוהו במעלה גור , ויננס מגדו וימת שם (מ"ב ט' כ"ז) , שהמנוס הזה היה מיזרעאל עיר ישכר , הרחק מנחלת אשר ע"ש , ואיש מוכה אכת כפס לא ינוס בדרך רחוקה . ועוד כתובים רבי' , ולא אאריך , כי גם אם יהיו מקומות האלה באשר , הנה נגעה נחלת אשר בזבולן ובישכר , כמבואר בספר יהושע , ואי אפשר להיות רחוקים כל כך מהמלחמה , (וגם בזה לא דק הרב המבאר הכ"ל , נכתבו , אשר הרחק ממקום המלחמה [נד"ה יש לחוף ימים] . ובפרט אם לא יהיה שום דבר מכריע שהמקומות האלה באשר או בישכר , שאין אז מקו' להקשות כלל , כי אז יספיק לנו הפסוק הזה להורות שתענדך ומגדו נחלת שנת מהשנטי' הכוזרי' , היותר קרוב למקום המלחמה , והוא נחלת ישכר . ומה יעזרנו א"כ מהאמין , שעבר סיסרא (אשר בא מצפון ארץ ישראל אל הר

(יח) זבולן עם חרף וגומר . בזה כפשו והסקי עזמו למוות במלחמה עם ברק וכן נפתלי על מרומי שדה על הר תבור : (יט) בתענדך על מי מגדו . תרגום יוכתן בתענדך הוּו שרן ומטן על מי מגדו ראש המנחה בתענדך ומגויש עד על מי מגדו : בצע כסף לא לקחו . חכם נחו לעזרת סיסרא

מכלל יופי

וחפצו במלחמה , כן פי' בשרש רגל , ובשרש שלח פי' ואמר שולח , ואם אין משלח כי ר"ל מרוב תאוותו ללכת כאלו שולח : חקקי לב , פי' שהלב חוקק וחושב עליהם , איך לא באו למלחמה : לפלגו פי' כו' , חקרי לב כלו' דברים רבים לבי חוקר וחוקק עליהם : (טו) בין המשפחים , הם מערכות וגדרות הצאן : חקרי לב , שם , ופי' שהלב כו' איך נפלגו כו' : ור' יונה פי' חואר על משקל ידאי אלהים , והענין שלבות' מגיעי' לתכלית דהמחקר הגדולה והשררה : (יז) יגור

שופטים ה

לא לקחו :

(כ) מן שמים נלקחו הפוכים

ממסלותם נלקחו עם

סיקרא :

(כא) נחל קישון גרפם נחל

קדומים נחל קישון

הדרכי נפשי עז :

(כב) אזו הילמו עקביסוס

מדהרות רשי

סיקרא לא נקשו ממנו סכר : (כ) מן שמים כלחמו . ואף הקב"ה שלח גם נבל שאינם רוצים שום סכר : ממסילות . רחש הכוכב בשמים וסופו לארץ מכאן אמרו עובדי של דקיע באויר שבין שמים לארץ שהכוכב תקוע בדקיע כיגין נגר בליל מדת ארכו בעביו של דקיע ומן המקרא שמעיד ממסילות כלחמו אכו שומעין שיבובו של דקיע כגובה שמים על הארץ : (כא) גרפם . טאטס מן העולם כמגרפת וז שגורפת את האפר מן הכירה : נחל קדומים . שכעשה ערב לים על זה מימות מצרים כדאיתא בפסחים : תדרכי כפשי . ברגלים את יגון גבורי בנין : (כב) הלמו עקבי סוס . נשאלפו טלפי סוסיס שהיה חוס הכוכב

חרגום אשכנוי יח

בייטע ראפאן .

(כ) פאם הימל העראב ווארד פיר

אונס גשטריטן ; פאן איהרר

לויפבאהן שטריטען דיא שמערנע

מיט סיסרא .

(כא) דער שטראם קישון שוועמטע ויא

פארט ; דער קישון , אוראלטר

שטראם !

טריט אונאוויפהאלטזאם ווייטר ,

מיין גייסט !

(כב) וא שלאגן דיא הופן דעם ראסעם

אים

באור

תבור , כנודע למעיין) את נחל קישון, ההולך ממזרח למערב במינר דרום של זבולן, שהוא כפון ליסשכר, וכופל לים הגדול, ויחץ את מחניהו נגב' לנחל בתעק, עיר מכסה ביסשכר קרובה אל נחל קישון, כאשר יעידון על זה בעלי המסעות, וכאשר מלאכו סכות על מפות הארץ? בצע כסף, לדעת הה"מ ז"ל המאמר הזה דרך התול, הם התנרכו בלבנם שינכחו ויקשו שלל רב, לכן התלה בהם דבורה ואמר: איך שקר מנעחס, אף נלע כסף לא לקחו . (כא) גרפם, טאטס מן העולם, כמגרפת

זו שנגרפת את האפר מן הכירה (רשי) . נחל קדומים, שהי' גם מקדס, כאילו נברא גם מקדס להקס באויבי ה', ע"ד כל פעל ה' למענהו (רד"ק) . חדרכי כפשי עז, הוא זרות והתעוררות את ענמה, להוסיף דבר שיר, כי בהרבתה להזכיר נפלאות ה' כן תרב כפשה להתפעל, ובשפעת רגשי לבה תקרא : נפשי! תדרכי, אל תעמודי בדרך רגשות לב, לבי הלך ועזו! וכתב המבאר, ותדמה במל דריכת כפשה הזוכר לדהרות הסוס כשמרים רגלו בעזו ויך נסומו עפר הארץ . (כב) אז הלמו, הנה דריכת רוחי עתה הפועמת בקרכי

מ ב ל ל י ו פ י

(יו) יגור, לשון גרות, שענינו הביא מארץ אחרת, ואניות ר"ל אניות הירדן ופי' שעבר הירדן וברח מפחד אויב, והנים נכסיו לעבר הירדן וכת"י גזו ועברו ירדנא : ועל מפרציו מקומות הפרוצים בעיירות שם ישכון לשמר' מפני האויבים לפי' לא בא למלחמה : (יט) בתענד על מי מגרו, רחוקי' זה מזה והיו חיילותיו כ"ב רבים שהתפשטו כ"כ, וכת"י בתענד הוו שרון ומטן על מי מגרו : בצע כסף, ענין חמד', כמו שונאי בצע, וי"מ חתיכת כסף פרגום פחות אותה פתי' בצע יהה בצועי', כלומר שלא לקחו כסף וזהב לפדיון השבויים אלא היו הורגי' אותם : (כא) גרפ', הר' יעים מגרופית' כלו' שטפם : קדומי', שם ענין הקדמה : עזו, חסר ביה' השמוש, ופי' חרמסי האויבים בעזו, כלו' הנחל

הרגום אשכנוי

שופטים ה

אִים טרַאָבֶע , אִים טרַאָבֶע רַאָשׁר
פֿעֶרדעכצווינגר . —
(כג) פֿרֿלֹכֶט מרוּו , שפּרִיכֶט דעס
עוויגן באָטע , פֿרֿדאָמנדר פֿלֹך
אויף זיינע בּוּאָהנר ! זיא קאַמן
ניכֶט צור הילפֿע דעס העררן ,
צור געטליכֶן הילפֿע , אונטר
דיא העלדן .
(כד) גזעגנט יעל , אונטר דען פֿרויען ;
דעס קנישן חבר'ס (15) ערויֶג
גנאַס , אונטר היטן בּוּאָהנרינגן
גזעגנט .
(כה) ער (16) היישט וואָסר , זיא
רייכֶט מילך ; ברינגט איהם רַאָהם
אין קעסטליכֶר שאַלע ;
(כו) ערֶג

מִדְּהָרוֹת דְּהָרוֹת אֲבִירָיו ;
(כג) אֲזָרוּ מְרוֹו אָמַר מִלֶּאֶךְ
יְהוָה אָרוּ אָרוּר יִשְׁבִּירָה
כִּי לֹא־בָאוּ לְעִזְרַת יְהוָה
לְעִזְרַת יְהוָה בְּגִבּוֹרִים ;
(כד) חֲבֵרָךְ מִנְּשִׁים יַעַל אִשְׁתִּי
חֵבֵר הַקִּינִי מִנְּשִׁים בְּאֵהֶל
חֲבֵרָךְ ;
(כה) מִיָּם שָׁאֵל חֶלֶב נִתְּנָה
בְּסַפֵּל אֲדִירִים הַקְּרִיבָה
חֲמֵאָה ; (כו) ידה

באור

רש"י

בקרבי, כהלמת עקני סוס או נשעת מלחמה
ע"כ. מדהרות, דריכ' הסוס בכח הליכתו,
ומנירו וסוס דוהר (כחוס ג' נ') . אביריו ,
הפרשים רוכבי סיסים וכובשים אותם ללכת
אל אשר יספוכו, ולעמוד נגד חפנס ותאותם
לרוץ . (כג) אורו, הנווי לרבים מפעלי
הכפל. מרוו, שם עיר קדובה למלחמה ולא
באה. ארו ארוור , ענינו אורו ואמרו ארוור
יושניה. (כה) בספל אדירים, בספל גדול
שזמים נוגדולים ואדירים (רד"ק) .
(כו) תשלחנה

הכובב מרתיח את הטיט והאסורן כשמטת כנו
שמולגין את הדגלים בדותחין והטלמים כשמטיס
ומתו' שנשתלפו כהלמו הדגלים : מדהדות דהרות
אביריו . שהיו מקידיים את סוכיהם במלחמה
לשון סוס דוהר הוא לשון הרקדת הסוס :
(כג) אורו מרוו . אמרו לה בוכנא הוה ואמרו
לה גברא חזיבה הוה והיה סמוך למקום המלחמה
ולא בא : אמר מלאך ה' . אמר דרך בשליחותו של
הקב"ה : יושבים . היושבים בארבע אמות שלו
בארבע מאה שופרים שמתיה נדק למרוו : ליגורת
ה' . כניכול שמי שהיה עוור את ישראל כעוור
את השכינה : (כד) מכשים באהל . שרה
שכאמר בה הכה באהל . רבקה שכאמר בה
ויבואה ונתק האהלה . רחל ולאה שכא' בהן וילא
מאהל לאה וגומר : מכשים באהל תבורך . למה
הן ילדו וגידלו ואם לא יעל הרוי הרצע הוה בא ומאכדן כך היא בבראשית רבה . דבר אחר אף
יעל היתה יושבת אהלים . לפיכך הזכיר אותה בכרבת אהלים : (כה) חלב כמנה . לדעת אם
לבו עליו שיכין גין עעם מים לטעם חלב כן מרגום יוכתן : בספל אדירים . בספל שזמתן בו
מים שהמים נקראו אדירים שפ' במים אדירים : (כו) להלמות

באור התרגום

מכלל יופי

(15) עהינגאס , זאפילן מלֶט עהי
פֿרויח .
(16) היישט , זאפילן מלֶט פֿרֿלֹמנגט ,
בגעהרט .
(17) וויטריך
לכוס פיילי : אדירים , כמו בספל אדיר ,
וד' יונת פי' הרועי' הגדולים כמו אדירי הצאן :

שגרפ' דרכה נפשי בעוז : (כב) הלמו ,
כלומר נשברן ונכתתו , והוא בורד ,
כאלו אמר נהלמו : דהרו' כו' ופוי' אביריו ,
על הסוסים האבירים : (כד) מנשים ,
יותר משאר נשים : (כה) בספל, הרגומו
בפיירי גבריא'כו' , ובל'שון יון קורין
, ובא הרבוי הוה : חיד גם בלא תפארת ,
(כו) תשלחנה

(כו) יִדְהָ לַיהוָה תִּשְׁלַחְנָה
וַיְמִינָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים
וְהַלְמָה סִיסְרָא מַחֲקָה
רֵאשׁוֹ וּמַחֲצָה וְחַלְפָה
בְּרַקְתּוֹ :

(כו) בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפֶל שָׁכַב
בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפֶל בְּאֶשֶׁר
כָּרַע
רִשִׁי

(כו) ערגרייפֿט מיט איהרר האַנד דען
נאַגל , דעס האַמרס לאַסט מיט
איהרר רעכטן ; שלעגט אַיהן
דעם 17) וויטריך אינס הויפט ,
טרייבט דגיין , דורכבאַהרט
זיינן שלאָף .

(כו) האַ! וויא קרימט ער זיך צו איהרן
פֿיסן , פֿעללט , ליגט הינגשט
רעקט צו איהרן פֿיסן — אונד
קרימט זיך — אונד פֿעללט —
אונד

באור

(כו) תשלחנא, לדע' קנת כמו תשלח אותה,
והכינוי על היד, ובא הכנוי עם השם, כאשר
יבוא הרבה במקרא. ואחרים אומרים על ידה
להלמות עמלים, שם הכלי שמכין בו האנשים
העמלים, בעלי מלאכה (רד"ק). מחקה, לשון חקוי, (כמו על כפיים חקיתך). מחצה
לשון מחץ. וחלפה, יונא מכד אחר (רש"י). (כו) בין רגליה, כו' לשון המבאר הכ"ל:
מתוך שמת מפלתו תרבה לדבר במיתתו, אשר תדמה ברעיונה כאלו הוא מת עתה לפני,
ואמרה שכאשר בא היתד ברקתו כרע, כלומר התאמן לעמוד על ברכיו וכפל אחר מתוך
חולשה, ושכב מעט, וכרע עוד פעם אחר פעם וקור ונפל, כדרך המומתים מחוללי חרב
שיתנועעו אנה ואנה טרם זאת נכפסו. ותראה בדמיונה אלה התנועות מתמעטות ורפות
אחת

(כו) להלמות עמלים. סיסרא שהיה עמל וינג :
ומחק'. לשון חיקוי : ומחצה . לשון מחץ :
וחלפה

באור התרגום

מכלל יופי

(17) וויטריך, איינר דער זיין פֿרגניגן
פֿינדט, אן בלוטפֿרגיסן, איין
טיראן .

(כו) תשלחנה, כמו תשלח והנו"ן והה"א
נוסף ואע"פ שאין המנהג כן בפעלים,
וכתב הריק"ם כי אינו לשון הושטה, אא
לשון שליחות, ותשלחנה, על הידים,

כי ידה היא השמאל, אמר כי ידיו על שולחו בעבור יתד, ובעבור הלמו עמלים, לפי
שהידים עיקר המעשה, וסמך היתד אל היד שהוא השמאל. כי בעת שהכתה אותו,
היתד בשמאלה וההלמו בימינה, ובפי' וא"ת כי תשלחנח בודר א"ל לכל זה, כי
פי' ידה וימינה הושטה, בעבור יתד והלמות : להלמות כו', המקבת, ענין שכירה
וכתיחה : מחקה, הסיר ראשו מעליו ובדברי רז"ל אין מוחקים במקו' שגודשי' :
וחלפה, העבור יתד ברקתו וכח"י אעברה בצדעי', או יהי' וחלפה מן יחלוף
ויסגיר שהוא ענין כריתה : (כו) כרע נפל, תחסר הוי"ו ומנהג הלשון לכפול
הדברי' כדי לחזקם כי כרע בלתי חקומה, וזהו שאמר כאשר כרע כו' : כאשר
בא הבי"ת עליו להורות על המקום [לקט שכחה, בעד החלון הרדי"א בשם
הר"י אלבו כתב כי אם סיסרא רצה לדעת מה יעשה בכנה מצד הקסם וראחה
בעד החלון (הוא מנד"ל בערבי והוא שמשביעין בשמות לשדים, ונראי' בתוך
המראה, או בתוך עששית של זכוכית לבנה, ומראי' בו מה ששואלים מהם)
] אמר המעתיק והמגיה. אפשר שזהו מה שנקרא כהיום אצל הכמי האומות
נעגראמאנסיע

כי ידה היא השמאל, אמר כי ידיו על שולחו בעבור יתד, ובעבור הלמו עמלים, לפי
שהידים עיקר המעשה, וסמך היתד אל היד שהוא השמאל. כי בעת שהכתה אותו,
היתד בשמאלה וההלמו בימינה, ובפי' וא"ת כי תשלחנח בודר א"ל לכל זה, כי
פי' ידה וימינה הושטה, בעבור יתד והלמות : להלמות כו', המקבת, ענין שכירה
וכתיחה : מחקה, הסיר ראשו מעליו ובדברי רז"ל אין מוחקים במקו' שגודשי' :
וחלפה, העבור יתד ברקתו וכח"י אעברה בצדעי', או יהי' וחלפה מן יחלוף
ויסגיר שהוא ענין כריתה : (כו) כרע נפל, תחסר הוי"ו ומנהג הלשון לכפול
הדברי' כדי לחזקם כי כרע בלתי חקומה, וזהו שאמר כאשר כרע כו' : כאשר
בא הבי"ת עליו להורות על המקום [לקט שכחה, בעד החלון הרדי"א בשם
הר"י אלבו כתב כי אם סיסרא רצה לדעת מה יעשה בכנה מצד הקסם וראחה
בעד החלון (הוא מנד"ל בערבי והוא שמשביעין בשמות לשדים, ונראי' בתוך
המראה, או בתוך עששית של זכוכית לבנה, ומראי' בו מה ששואלים מהם)
] אמר המעתיק והמגיה. אפשר שזהו מה שנקרא כהיום אצל הכמי האומות
נעגראמאנסיע

אונד קרימט נאכמאס זיך — אונד
 שטידעט נון היז ענטזעלט .
 (כח) אם פֿענסטר שויעט דיא מוטר
 סיסרא'ס , אונד יאמרט צום
 גיטר דינוים :
 „ וויא ווילעט זיין וואגן , קעמט
 „ נאך ניכט ! וואס צוידרן דיא
 „ ראָללנרן רעדן ? “
 (כט) וויזע קאמר פֿרויען טרעסטן ; זיא
 זעלבסט בשטראַפֿט דען אייטלן
 קומער .
 (ל) „ זאָ

באור

אחת אחת כדרך , עד שנכריעה האחרונה
 באשר כרע שסנפל שדוד ימיתו , ע"כ .
 (כח) וחיבב , לשון יללה וגומלי . בעד
 האשכנז , כמו שזכר , ושניהם סוגרים הקלון ,
 ר"ל החלל הפתוק נכותל להכני' האור בבית ,
 אלא שיש הפרש ביניהם , כי הסככה סריגים
 עשויים מכלוכשי עץ או ברזל מורכבים זה על
 זה שתי וערב , כל"א (גיטער) , כי המלה
 מענין על גל שראיו יסככו (איוב ה' י"ז) שהוא
 הסתככות והתערבות זה בזה , אבל האשכנז
 עשוי מנסרים דקים מדריגות מדריגות , כמו
 שהבטיקו בעלי המסעות , שעושי' כן בארצות
 המזרח והם כעין אותם סקראים בארצותינו
 החכמות שנשרותי' . העננה , רבות נסתרו' ,
 בענמה תשיב לה כאשר השיבו חכמו' שרותי' ,
 הלל בעבור זה אהרו פעמי מרכבותיו כו' .

פֿרע שם נפל שָׁדוּד :
 (כח) בְּעַד הַחֵלוֹן נִשְׁקָפָה
 וַחֲבִיב אִם סִיסְרָא בְּעַד
 הָאֲשֵׁנָב מִדּוּעַ בִּישׁ שֶׁרָכְבוּ
 לָבוֹא מִדּוּעַ אַחֲרוֹ פְּעָמַי
 מִרְכָּבוֹתָיו :
 (כט) חֲכָמוֹת שָׁרוּתֶיהָ תִּעֲנְנָה
 אֶת־הַיָּהוָה הַתְּשִׁיב אֲמָרֶיהָ
 לָהּ : (ל) הַלּוֹא
 רָשִׁי

וחלמה . יולא מצד אחר : (כח) וחיבב . לשון
 דיבור כמו כיב שפתים ורכותיו . פירש"ה לשון
 נכיתה בתרועה דמתרגומין יבבא . ולכי אומר
 לשון רחמים כמו נבט עיני וכן חבדו מנחם .
 אשכנז . חלון : (כט) חכמות שרותיה מעננה .
 החכמות הנשרותיה לכן נקוד חו"ת סמך חכמות
 שהוא שם דבר נקוד חטף קמץ כמו דחמו' לחייל
 חכמות וכן חכמות נבטה ביתה וזה נקוד חכמות
 וכן חכמות נכיס נבטה חכמות שבגשים .
 מעננה . דגשות של נו"ן משמשת במקום נו"ן
 שליטת ופירושו תעננה אותה דגשות הנו"ן משמשת
 במקום אותה כמו מרכבת מביאה : ואף היא
 תשיב אמריה . תנחומין לעצמה מה אכי מתמטת
 על עיכוב בני' :
 (ל) הלא

מכלל יופי

נעגראמאנסיע , אשר משחכחי' בו קצת להראות לאיש , אוהבו אשר הוא
 ברחוק כמה מאות פרסאות ע"י זכויות מה , וכבר הובא כזאת כמה פעמים בדברי
 קירות הימים צויטונג , והובא דבר כזה בפ' הרמב"ן על התורה , כמדומה בפרשת
 קדושים [והנה דאתה בנה מוכה בראשו ושהי' דם במחנה סיסרא , ושהי' הוא
 נחלש ע"י ב' נשים , שבאמת היו רבו' ויעל , והן הנה הקוסמי קסמים פותרים
 לטובה , רחם רחמתי' שיהי' חלש מרוב בעילות והדם פחרון שלל צבעי' והתפללה
 דבור' כן יאבדו כל אויבך] : נשקפה , ענין השגחה והצצה , ונשהמשו בו כלשון
 נפעל , לפי שהעומד במקום גבוה ומביט , הוא נשקף : בשש , ענין איחוד :
 אחרו , מהרגש , והראוי האל"ף בער"י , ובא בסגו"ל מפני החי"ת שהוא בחטף
 סגול : מרכבותיו , בפת"ח , וסחם מרכבה ד' סוסים כראשכחן במלכים :
 (כט) העננה , כל א' משרותי' , ופי' אחר בשדשה לה לעצמה , ובמכלל בא
 ל"י

(ל) הַלֹּזֵה יִמָּצְאוּ יַחְלָקוּ שָׁלֵל
 רַחֵם רַחֲמָתִים לְרֹאשׁ גִּבּוֹר
 שָׁלֵל צָבָעִים לְסִסְרָא
 שָׁלֵל צָבָעִים רַקְמָה צָבַע
 רַקְמָתִים לְצוּאֵרֵי שָׁלֵל :
 (לא) בֵּן יֶאֱבֹדוּ כָּל־אֹיְבֵיךָ
 יְהוּזָה וְאַהֲבִיּוֹ כִצְאֹת
 הַשָּׁמַשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ וְהִשְׁקֵט
 הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה :
 ו (א) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הָרַע
 בְּעֵינֵי

(ל) וְזֶה זֶה אֵלֶּיךָ וְזֶה אֵלֶּיךָ
 בֵּיטֵעַ טְהוִילֶיךָ? יַעֲדֵם שְׁטָרֵיטֵר
 אִיין, צוּוֹף מַעֲרֶכֶן צוֹם לֶאֱהַנֵּעַ ;
 (18) בִּיסוֹס אֹנֵד פִּירפּוֹר דַּעַם
 סִיסְרָא, בּוֹנֵט גִּשְׁטִיקָטָס צִינ, ;
 צוֹר זִיגְסִבֵּיטֵעַ, קַעֲסִטְלִיכֶם ;
 גּוּוֹאָנֵד, רִינְךָ גִּשְׁטִיקָט, אֹם
 רַעֵן הָאֵלֹז עֲרָאָבֵרֵטֵר שֶׁעֲנֵן .“
 (לא) אֵלְלַע דֵּינֵעַ פֶּינֵדֵעַ הַעֲרֵר! מִיסֵן
 זֶה צוֹ גִּרֹנֵדֵעַ זַעֲהֵן! דִּיא אִיהֵן
 אַבֵּר לִיבֵן / שְׁטָרָאֵלן, וּוִיא דִּיא
 זֶאָנַע הַאָּךְ אִם 19) פִּירמַמְעֵנֵט,
 אֹנֵד דָּאָ לָאָנֵד הָאָטֵעַ רוּהַע
 פִּירצִיג יֶאֱהֲרַע לָאָנֵג .

ו (א) אֵלֶם יִשְׂרָאֵל ווִיֵדֵר בַּעֲזֵם טָאָהַט,
 בָּאוֹר אִין

רש"י

באור

(ל) רַחֵם רַחֲמָתִים, נַעֲרָה אֹשְׁתֵי נַעֲרוֹת
 (רד"ק) . וְהַמְלָחָה מוֹמַשְׁפַּחַת וּפִתַח אֶת רַחֲמָה
 וְהִנֵּה כָּל חֵלֶק הַזֶּה מֵהַשִּׁיר הַסֵּ דַבְּרִים אֲשֶׁר
 שָׁמָּה דְבוּרָה צִפִּי אִם סִיסְרָא, וְהִם אֲמֵרוֹת אֲשֶׁת
 גָּאָה, הַמֵּיחַלֶּת לְשִׁמּוֹעַ נִקְמַת בְּנֵהּ בְּאֹיְבֵי
 אֲשֶׁר תִּקְוֶה בִּסְגֻרָה הִיא, וּמִתְכּוֹנֵת נַפְשָׁאֲתָא
 לְהִזְכִּיר אֶת שְׁנוּאֵיהֶם בְּזִיוּן, לָכֵן צִהַיְתָא אִם
 סִיסְרָא אֶת נַעֲרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, קִרְיָה אֶתְתָּא
 דְרַךְ גִּבּוֹרֵי רַחֵם, כְּלוֹמַר לֹא יַעֲשִׂי לֹא יִצְלִימוּ
 לְכָל מְלָאֲכָא כִּי לֹא שָׂכַךְ לְהַב תִּשְׁקוּ אֲנָשֵׁי חִילָה
 שָׁלֵל צָבָעִים, בְּנֵדִים הַיִּקְרִיִם, צָבָעֵי כַּמָּה מִיְכֵי צָבָעִים שְׁנַשְׁלַל, לְסִיסְרָא . רַקְמָה, מַעֲשֵׂה
 מִחַט צָבָעֵי בְּנִירוֹ מְצָבָעִים שׁוֹכִים . רַקְמָתֵי, עֵבְרִי רַב הַרְקָמָה צָבָעֵי, בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְכָל
 דְּבַר חָשׁוֹב . לְצוּאֵרֵי שָׁלֵל, כְּלוֹמַר צָבָעֵי הַרְקָמָתִים אֲשֶׁר עַל כּוּוֹאֲרֵי הַשָּׁרוֹת וְהַנְּשִׂים הַיִּפּוֹת,
 אֲשֶׁר שָׂבוּ וּבְחָזוּ . (ב) הַמְנַהֲרוֹת

(ל) הַלֹּזֵה יִמָּצְאוּ יַחְלָקוּ שָׁלֵל . וְהוּא מַעֲבֵבָן :
 רַחֲמָתִים לְרֹאשׁ גִּבּוֹר . וּמִצְבָּיִם כְּשִׁים יִפּוֹת טְהוִילָה
 כָּל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ לוֹ בַמַּטָּה שְׁמִים וְשֵׁלֶשׁ כְּשִׁים :
 (לא) בֵּן יֶאֱבֹדוּ . דְבוּרָה אֲמַרְתָּ מִכַּחֲמוּיִן שֶׁל
 הַכֵּל הֵן לֹא : כֵּן יֶאֱבֹדוּ כָּל אֹיְבֵיךָ ה' . כֹּאשֶׁר
 אֵבֶד הוּא : וְאַהֲבִיּוֹ כִצְאֹת הַשָּׁמַשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ .
 לַעֲתִיד לִבְנֵי שְׁנַעֲתִים כְּאוֹר שְׁנַעֲתֵי הַיָּמִים שֶׁהִיא
 עַל אֶחָד שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְשֵׁלֶשׁ כְּמַסְפֵּר
 אַרְבָּעִים וְתַשְׁבֵּי שְׁנַעֲוִיִת : וְהִשְׁקֵט הָאָרֶץ . אִין זֶה
 מַדְבְּרֵי דְבוּרָה אֵלֶּל מַדְבְּרֵי כּוֹתֵב הַסֵּפֶר :
 ו (א) וַיַּעֲשׂוּ הַרַע . עַד כֵּן כֹּאשֶׁר וּוְסִיטוֹ
 שֶׁהִיא

שָׁלֵל צָבָעִים, בְּנֵדִים הַיִּקְרִיִם, צָבָעֵי כַּמָּה מִיְכֵי צָבָעִים שְׁנַשְׁלַל, לְסִיסְרָא . רַקְמָה, מַעֲשֵׂה
 מִחַט צָבָעֵי בְּנִירוֹ מְצָבָעִים שׁוֹכִים . רַקְמָתֵי, עֵבְרִי רַב הַרְקָמָה צָבָעֵי, בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְכָל
 דְּבַר חָשׁוֹב . לְצוּאֵרֵי שָׁלֵל, כְּלוֹמַר צָבָעֵי הַרְקָמָתִים אֲשֶׁר עַל כּוּוֹאֲרֵי הַשָּׁרוֹת וְהַנְּשִׂים הַיִּפּוֹת,
 אֲשֶׁר שָׂבוּ וּבְחָזוּ .

באור התרגום

מכלל יופי

(18) בִּיסוֹס, אִינֵעַ אַרְטֵי פֶּינֵר
 עַגִּיפֵטִיטֵר אִינֵוֹאָנֵד .
 (19) פִּירמַמְעֵנֵט, דַּעֲרֵי זִצְטְבֵאָרַע
 הִיאֵל, אֵן וּוְעֶלְצֶסְכּ בִּיאָ טֶאָגַע
 דִּיא זָאָנַע, אֹנֵד דַּעַם נַאֲלֵטֵס
 דִּיא סְטַעֲרֵנֵעַ גִּלְעֵנֶלֶן .
 ו (ב) וַתַּעֲזוּ

ל"י על ל"ר דרך קצרה: (ל) רקמתים,
 ר"ל רקום בשני פנים, מזה ומזה כאחד
 או בשני ענינים כמעשה רקמה:
 לצוארי שלל, כלומר לראש השלל
 נחונים הבגדים הנכבדים בראש
 השלל, לתתם לשרי הצבא: (לא)
 כצאת, ר"ל כצאת השמש עד זמן
 שהוא בגבורתו, והוא חצי היום, כי
 עד אז הולך האור ומתחזק: